आ॰त॰। साच ऋक् "द्रुपदादिव मुमुचानः" इत्यादिका यजु॰२०।२०"द्रुपदान्तु ततोजप्त्वा जलमादाय पाणिना" काशी॰ ३५अ॰

द्रुपदात्मज पु॰ ६त॰। १द्रुपदस्य राज्ञो नन्दने शिखण्डिनि २धृष्टद्युम्ने ३याज्ञसेन्यां स्त्री। शिखण्डी च स्त्रीरूपेण पूर्वं जातः पश्चात् स्थूणयक्षवरेण पुंस्त्वमाप तत्कथा भा॰उद्यो॰१९२।९३ अ॰ दृश्या "एवमेव महाराज! स्त्रीपुमान् द्रुपदात्मजः। स सम्भूतः कुरुश्रेष्ठ! शिखण्डी भरतर्षभ!" इत्यन्त ग्रन्थे द्रुपदशब्दे दर्शिते द्रोणद्रुपदयो वैरे जाते तन्मूलनिर्वेदात् द्रुपदस्य द्रोणान्तकपुत्रेच्छया याजोपयाजाभ्यां यज्ञस्य करणे अग्निमध्यात् धृष्टद्युम्न कृष्णयोरुत्पत्तिकथा भा॰आ॰ १६७अ॰

"द्रोणाद्विशिष्टमासाद्य भवन्तं ब्रह्मवित्तमम्। द्रोणान्तकमहं पुत्रं लभेयं युधि दुर्जयम्। तत् कर्म कुरु मे याज! वितराम्यर्बुदं गवाम्। तथेत्युक्त्वा तु तं याजो याज्यार्थमुपकल्पयन्। गुर्वर्थ इति चाकाममुपयाजमचोदयत्। याजो द्रोणविनाशाय प्रतिजज्ञे तथा च सः। ततस्तस्य नरेन्द्रस्य उपयाजो महातपाः। आचख्यौ कर्म वैतानं तदा पुत्रफलाय वै। स च पुत्रो महावीर्य्यो महातेजा महाबलः। उष्यते यद्विधो राजन्! भविता ते तथाविधः। भारद्वाजस्य हन्तारं सोऽभिसन्धाय भूपतिः। आजह्रे तत्तथा सर्वं द्रुपदः कर्मसिद्धये। याजस्तु हवनस्यान्ते देवीमाज्ञापयत्तदा। प्रेहि मां राज्ञि पृषति! मिथुनं त्वामुपस्थितम्। राज्ञ्युवाच। अवलिप्तमुखं ब्रह्मन्! दिव्यान गन्धान् बिभर्म्मि च। सुतार्थे नोपलब्धास्मि तिष्ठ याज मम प्रिये। याज उवाच। याजेन श्रपितं हव्यमुपयाजाभिमन्त्रितम्। कथं कामं न सन्दध्यात् सा त्वं विप्रेहि तिष्ठ वा। ब्राह्मण उवाच। एवमुक्त्वा तु याजेन हुते हविषि सत्कृते। उत्तस्थौ पावकात्तस्मात् कुमारो देवसन्निभः। ज्वालावर्णो घोररूपः किरीटी वर्म्म चोत्तमम्। बिभ्रत् सखड्गः सशरो धनुष्मान् विनदन्मुहुः। सोऽध्यारोहद्रथवरं तेन च प्रययौ तदा। ततः प्रणेदुः पाञ्चालाः प्रहृष्टाः साधु साध्विति। हर्षाविष्टांस्ततश्चैतान्नेयं सेहे वसुन्धरा। भयापहो राजपुत्रः पाञ्चालानां यशस्करः। राज्ञः शोकापहो जात एष द्रोणवधाय वै। इत्युवाच महद्भूतमदृश्यं खेचरं तदा। कुमारी चापि पाञ्चाली वेदीमध्यात् समुत्थिता। सुभगा दर्शनीयाङ्गी स्वसिता-यतलोचना। श्यामा पद्मपलाशाक्षी नीलकुञ्चितमूर्द्धजा। ताम्रतुङ्गनखी सुभ्रूश्चारुपीनपयोधरा। मानुषं विग्रहं कृत्वा साक्षादमरवर्णिनी। नीलोत्पलसमो गन्धो यस्याः क्रोशात् प्रधावति। या बिभर्त्ति परं रूपं यस्या नास्त्युपमा भुवि। देवदानवयक्षाणामीप्सिता देवरूपिणी। ताञ्चापि जातां सुश्रोणीं वागुवाचाशरीरिणी। सर्वयोषिद्वरा कृष्णा निनीषुः क्षत्त्रियान् क्षयम्। सुरकार्य्यमियं काले करिष्यति सुमध्यमा। अस्या हेतोः कौरवाणां महदुत्पत्स्यते भयम्। तं श्रुत्वा सर्वपाञ्चालाः प्रणेदुः सिंहसङ्घवत्। न चैतान् हर्षसम्पूर्णानियं सेहे वसुन्धरा। तौ दृष्ट्वा पार्षती याजं प्रपेदे वै सुतार्थिनी। न वै मदन्यां जननीं जानीयातामिमाविति। तथेत्युवाच तां याजो राज्ञः प्रियचिकीर्षया। तयोश्च नामनी चक्रुर्द्विजाः सम्पूर्णमानसाः। धृष्टत्वादतिधृष्णुत्वाद्द्युम्नादुत्सम्भवादपि। धृष्टद्युम्नः कुमारोऽयं द्रुपदस्य भवत्विति। कृष्णेत्येवाब्रुवन् कृष्णां कृष्णाभूत् सा हि वर्णतः। तथा तन्मिथुनं जज्ञे द्रुपदस्य महामखे। धृष्टद्युम्नन्तु पाञ्चाल्यमानीय स्वं निवेशनम्। उपाकरोदस्त्रहेतोर्भारद्वाजः प्रतापवान्। अमोक्षणीयं दैवं हि भावि मत्वा महामतिः। तथा तत् कृतवान् द्रोण आत्मकीर्त्त्यनुरक्षणात्"। द्रुपदसुतादयोऽप्यत्र।

द्रुपदी स्त्री द्रुरिव दीर्घः पादोऽस्याः कुम्भपद्या॰ ङीषि पद्भावः। द्रुमतुल्यपादयुक्तायां स्त्रियाम्।

द्रुपदादित्य पु॰ काशीस्थे द्रौपद्याः स्थापिते आदित्यलिङ्गभेदे तदाविर्भवकथा काशीख॰ ४९अ॰

"आकर्णय मुने। पूर्वं पञ्चवक्त्रो हरेः स्वयम्। पृथिव्यां पञ्चधा भूत्वा प्रादुरासीज्जगद्धितः। उमापि च जगद्धात्री द्रुपदस्य महीभुजः। यजतो वह्निकुण्डाच्च पादुश्चक्रेऽतिसुन्दरी। पञ्चापि पाण्डुतनयाः साक्षाद्रुद्रवपुर्द्धराः। अवतेरुरिह स्वर्गाद् दुष्टसंहारकारिणः। नारायणोऽपि कृष्णत्वं प्राप्य तत्साहचर्य्यकृत्। दुर्वृत्तवृत्तशमनः सद्वृत्तस्थितिकारकः। प्रतपन्तः पृथिव्यान्ते पार्थाश्चेरुः पृथक् पृथक्। उदयानुदयौ तस्मिन् सम्पदां विपदामपि। कदाचित्ते महावीरा भ्रातृव्यप्रतिपादिताम्। विपत्तिमाप्य महतीं बभूवुः काननौकसः। पाञ्चाल्यपि च तत्पत्नी पतिव्यसनकर्षिता। धर्म्मज्ञा प्राप्य तन्वङ्गी ब्रह्ममाराधयद्भृशम्। आराधितोऽथ भविता तया द्रुपदकन्यया। सदर्वीं सपिधानाञ्च